

VAN BEWEGEN NAAR BEWAREN

**DE VOORGESCHIEDENIS,
OPRICHTING EN OPSTART
VAN HET ADVN (1983-1985)**

NICO VAN CAMPENHOUT

DANKWOORD:

Met dank aan em. prof. dr. Herman Balthazar, Tom Cobbaert, Reinoud D'Haese, Karl Drabbe, Aragorn Fuhrmann, em. prof. dr. Emiel Lamberts, dr. Ann Mares, em. prof. dr. Walter Prevenier, Björn Rzoska, em. prof. dr. Ludo Simons, em. prof. dr. Jo Tollebeek, Leen Van Dijck, em. prof. dr. Harry Van Velthoven, em. prof. Frans-Jos Verdoodt en Michel Vermote voor de gewaardeerde bijsturingen van diverse aard bij eerdere versies van deze bijdrage.

Tekst: Nico Van Campenhout
Opmaak: Ann Van Gastel

www.advn.be
info@advn.be

© 2026 ADVN | archief voor nationale bewegingen
Alle rechten voorbehouden

INHOUD

5	Woord vooraf, <i>Dirk Rochtus, Tom Cobbaert, Ann Mares</i>
9	Wat ontbrak, krijgt vorm
9	Het Daensmuseum en Archief van de Vlaamse Sociale Strijd
12	Reinoud D'Haese en het project voor een Vlaams-nationaal Archief en Museum (VLAM)
19	Frans-Jos Verdoodt treedt op de voorgrond
22	Op zoek naar overheidssubsidies voor ideologisch gekleurde archief- en documentatiecentra
25	Formele oprichting van het ADVN op 21 maart 1984 en huisvesting in het AMVC
28	Op weg naar overheidssubsidies
32	Het decreet van 27 juni 1985
35	De doorstart van het ADVN
37	Een slotbeschouwing
39	Archiefbronnen
39	Literatuurlijst
40	Lijst van afkortingen

Woord vooraf

De 40ste verjaardag van het ADVN in 2024 en het betreffende lemma in de digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* (DEVB) lagen aan de basis van de hier voorliggende kroniek van de wordingsgeschiedenis van het ADVN. Toen de lancering van de geactualiseerde online versie van de EVB in zicht was, bleek uitgerekend over het ADVN nog geen lemma te bestaan. Historicus Nico Van Campenhout had zich reeds over menig DEVB-lemma ontfermd en werd gevraagd om ook een korte geschiedenis van het ADVN te schrijven. Die opdracht heeft hij gedegen aangepakt en tijdig uitgevoerd. Tijdens het schrijven waren een aantal vragen over het ontstaan en de beginjaren naar boven gekomen. Dat vroeg om een diepgaander onderzoek en om gesprekken met de protagonisten van toen. Ook het jubileummoment verantwoordde een passende terugblik. Na enkele maanden nauwgezet opzoekwerk presenteerde Nico Van Campenhout onderhavig historisch verslag gepresenteerd. In navolging van eerdere jubileumpublicaties wordt het in een vierkant formaat aangeboden aan de geïnteresseerde lezer.

Met name het belang van de politiekmaatschappelijke context van het moment en de rol van een aantal politici en academici komen helder in beeld. Zoals zo vaak, ging het om timing. De oprichting van het ADVN als archief van de Vlaams-nationale politieke familie vormde het sluitstuk om tot een subsidiedecreet te komen – volgens critici een vorm van institutionalisering van de verzuiling typerend voor die jaren. Het gebeurde inderdaad net op het moment dat de Volksunie deel uitmaakte van de eerste Vlaamse regering. Maar er was zeker ook een andere urgentie, die hier iets minder wordt belicht. Van de organisaties die samen de Vlaamse beweging uitmaken – dat huis met vele kamers – vonden er vele een oorsprong tijdens en kort na de Eerste Wereldoorlog. In de jaren 1970 werden terugblikken georganiseerd en jubileums gevierd, kwamen bronnenverzamelingen en getuigenissen naar boven en bleek er behoefte te zijn aan een duurzame bewaarplaats. Dat momentum was ook de initiatiefnemers van de eerste *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* (1973) niet ontgaan.

De grote politiekmaatschappelijke families hadden al eerder beseft dat zij, met de vaak geladen, vertrouwelijke en private informatiebronnen niet terecht konden in bestaande archieven. Er bestond geen neutrale bewaarplaats en het opvangen van privaatrechtelijk archief behoorde niet tot de taken van de publieke archieven. Misschien nog minder dan bij de drie traditionele bewegingen, leefde er bij de Vlaams-nationale weinig animo om archiefmateriaal toe te vertrouwen aan een instelling

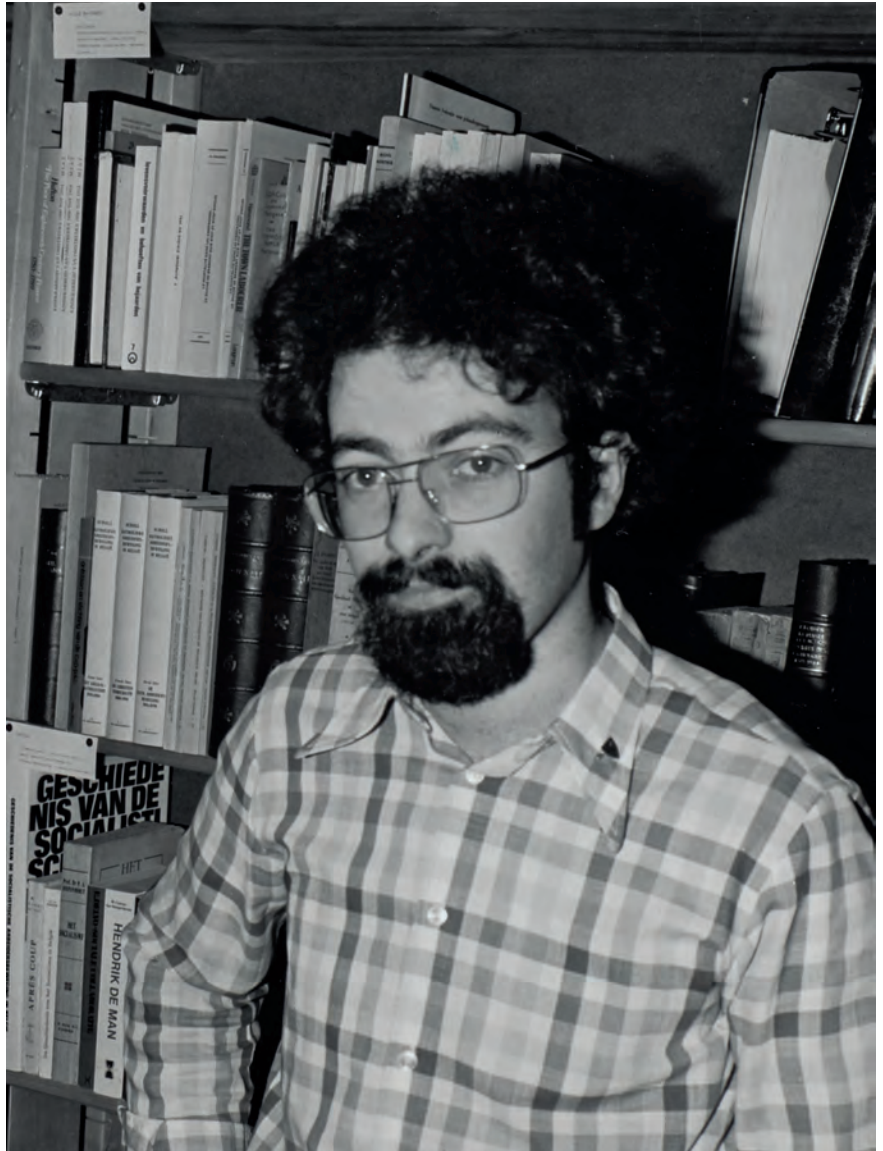
die volledig buiten de eigen zuil stond. Overigens was van een Vlaams-nationale zuil nooit echt sprake – hoogstens van een mini-zuil. Meer nog, een zuil worden was precies wat de Volksunie niet wilde. De partij sprak zich uit tegen de verzuilde samenleving, waarin het voor een vierde beweging gewoon ook moeilijk was om door te breken. De ironie wil dat het ADVN enkele jaren na de verhuis net kiest voor een van de zuiltjes van het gebouw in de Lange Leemstraat als symbool voor zijn werking. Met volgende poëtische woorden van Frans-Jos Verdoodt werd die keuze gestut:

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.[1]

Pioniers als Frans-Jos Verdoodt, Ludo Simons, Reinoud D'Haese en anderen die hier worden vermeld, beseften dat door niet te handelen onherroepelijk archieven en collecties en dus een deel van het verleden, zouden verloren gaan. Anno 2026 maakt het ADVN deel uit van een wijdvertakt geprofessionaliseerd erfgoedlandschap, waarvan de werking door het Cultureelerfgoeddecreet wordt bepaald en ondersteund. De werking van ADVN vertrekt vanuit een open, kritische kijk en een wetenschappelijke betrokkenheid met actuele beroepsstandaarden en -methodes. Er is een zeer nauwe samenwerking met de andere erfgoedorganisaties; ook nu nog vormt de eigenheid van de cultuurarchieven en de vertrouwensband met de respectieve erfgoedgemeenschap de motor van hun succes.

De belangstelling en de stimulans vanuit de academische wereld zorgde eveneens voor impulsen. Zoals zo vaak ging het dus om een samenspel van de juiste mensen op de juiste plaats, zoals ook voor deze brochure het geval is. De nieuwe inzichten die Nico Van Campenhout opdeed, maakten dat het ADVN-lemma in de DEVB al na iets meer dan een jaar een actualisering kreeg. In deze brochure volgt het uitgebreide verhaal.

Dirk Roctus, voorzitter
Tom Cobbaert, hoofdarchivaris
Ann Mares, directeur

Reinoud D'Haese. [ADVN,
VFA 10848/1]

Wat ontbrak, krijgt vorm

In 1976, 1980 en 1982 werden respectievelijk het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum (KADOC) in Leuven, het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging (Amsab) en het Archief-, Documentatie- en Onderzoekscentrum voor het Liberalisme (ADOL) beide in Gent opgericht. Het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams nationalisme (ADV N) volgde op 21 maart 1984.¹ Ondertussen was in 1977 het Archief en Museum voor het Vlaams Leven in Brussel (AMVB) van start gegaan en in 1978 in Aalst het Daensmuseum en Archief van de Vlaamse Sociale Strijd (DAVS), dat later werd opgeheven en geïntegreerd in het plaatselijke stadsarchief. Veel eerder al, in 1933, was het Museum voor de Vlaamse Letterkunde in Antwerpen tot stand gekomen – sinds 1945 het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (AMVC).

¹ De huidige benamingen zijn: KADOC – Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving, Amsab – Instituut voor Sociale Geschiedenis, Liberas – Centrum voor de Geschiedenis van het Vrije Denken en Handelen en ADVN | archief voor nationale bewegingen.

Het Daensmuseum en Archief van de Vlaamse Sociale Strijd

Naar het voorbeeld van KADOC, AMSAB en ADOL (gemeenzaam het Liberaal Archief genoemd) die vanuit respectievelijk de katholieke, de socialistische en de liberale zuil waren opgericht, namen de plannen om voor het Vlaams nationalisme hetzelfde te doen vanaf 1983 concreet vorm aan.²

Rond die tijd werd duidelijk dat zowel het inhoudelijke als het logistieke, het politiek-bestuurlijke en het financiële draagvlak van het in Aalst gevestigde Daensmuseum en Archief van de Vlaamse Sociale Strijd ontoereikend was om het voortbestaan van deze instelling op lange termijn te garanderen. Vandaar dat een aantal mensen, en in het bijzonder DAVS-conservator Reinoud D’Haese, gingen uitkijken naar mogelijkheden om een archief en documentatiecentrum met een thematisch en geografisch breder werkveld tot stand te brengen en er een steviger onderbouwde institutionele structuur aan te geven. Het DAVS zou later inderdaad stapsgewijs zijn autonomie verliezen en uiteindelijk in 2017 integraal geïncorporeerd worden in het Aalsterse stadsarchief.

² Het KADOC was van bij de oprichting ook structureel verbonden met en verankerd in de KU Leuven. Zie over de geschiedenis van het Amsab-ISC: P. Verbruggen, Een verhaal over brood en rozen. Geschiedenis van Amsab-ISC, in: *Koorts. Erfgoedmagazine van KADOC*, 2025, nr. 1, pp. 48-55.

Frans-Jos Verdoodt bij het colloquium 'Nationale bewegingen en geschiedschrijving' ter gelegenheid van 20 jaar ADVN in het Elzenveld (Antwerpen), 2004. Fot Peter Maes. [ADVN]

Aangezien de restanten van de daensistische beweging tijdens het interbellum grotendeels waren opgegaan in het Vlaams-nationalisme, was het historisch en inhoudelijk niet onlogisch om vanuit het DAVS de stap te zetten naar een archiefinstelling die de geschiedenis van laatstgenoemde politiek-maatschappelijke stroming (binnen de Vlaamse beweging als geheel) zou documenteren, bestuderen en publiek bekend maken. In navolging van AMSAB, KADOC en ADOL die respectievelijk aanleunden bij de drie grote ideologische zuilen en in mindere mate de ermee verbonden toenmalige traditionele Vlaamse partijen – Socialistische Partij (SP), Christelijke Volkspartij (CVP) en Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV) – werd daarbij in de richting gekeken van de Volksunie (VU), destijds de belangrijkste Vlaams-nationalistische partij, die bovendien sinds 1981 deel uitmaakte van de Vlaamse Executieve, de voorloper van de huidige Vlaamse regering. Onder meer via de samenwerking binnen het in 1980 opgestarte Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, een initiatief van de Provincie Oost-Vlaanderen, onderhielden Reinoud D’Haese en historicus Frans-Jos Verdoodt, die samen met hem namens het DAVS de bestuursvergaderingen van dit project bijwoonde, geregelde contacten met KADOC, AMSAB en ADOL.

Reinoud D’Haese, die in 1976 aan de Gentse universiteit het diploma van licentiaat geschiedenis had behaald met een afstudeerscriptie over *De overgang van daensisme naar Vlaams-nationalisme in het arrondissement Aalst 1914-1925*, had een (familiale) Vlaams-nationalistische achtergrond en positioneerde zich politiek-maatschappelijk ook als dusdanig. Zijn grootvaders, Bert D’Haese (1889-1982) en Ernest Van den Berghe (1897-1995), waren prominente figuren geweest binnen het Vlaams Nationaal Verbond (VNV). D’Haese bleef tijdens de Tweede Wereldoorlog buiten de collaboratie, terwijl Van den Berghe er als algemeen secretaris en lid van de Raad van Leiding van het VNV middenin stond. D’Haese verloor na de Bevrijding in september 1944 tijdelijk zijn burgerrechten en was vanaf 1947 journalist bij de Vlaamsgezinde katholieke krant *De Standaard*. Van den Berghe werd veroordeeld, kwam al in 1948 vrij en bouwde daarna een succesvolle loopbaan uit in de zakenwereld.

Frans-Jos Verdoodt was leraar in het kunstonderwijs en behaalde in 1979 aan de Gentse universiteit het diploma van licentiaat geschiedenis met

3 *Kerk en christendemocratie. De katholieke kerk tegenover de christendemocratie in België, inzonderheid tegenover de door haar als dissident beschouwde priester Adolf Daens en diens medestanders, 1890-1907 (1988).*

een eindverhandeling over *Hector Plancquaert, de daensistische beweging en het plancquaertisme*. Met de Gentse hoogleraar eigentijdse geschiedenis Romain Van Eenoo (1934-2023) als begeleider werkte hij vanaf het begin van de jaren 1980 aan een proefschrift over het conflict van het daensisme met de katholieke kerk.³ In dat verband kwam hij geregeld over de vloer in het DAVS en ontmoette hij er D'Haese. Frans-Jos Verdoodt is een zoon van Severien Verdoodt (1898-1956), die tijdens de Tweede Wereldoorlog als lid van de collaborerende Groot-Germaanse organisatie Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag) burgemeester was van Moorsel en vervolgens verantwoordelijke voor justitie in de Vlaamse Landsleiding, de Vlaamse pseudoregering in Duitse ballingschap onder nationaalsocialistische curatele in 1944-1945. Na de implosie van nazi-Duitsland vluchtte hij via Frankrijk en Spanje naar Argentinië, waar hij in 1956 – samen met twee van zijn zonen – werd vermoord. Zelf militeerde Frans-Jos Verdoodt van de jaren 1960 tot de tweede helft van de jaren 1970 in de Volksunie. In 1976 publiceerde hij een geautoriseerde biografie van Frans Van der Elst (1920-1997), de medestichter en jarenlange voorzitter van deze politieke formatie.

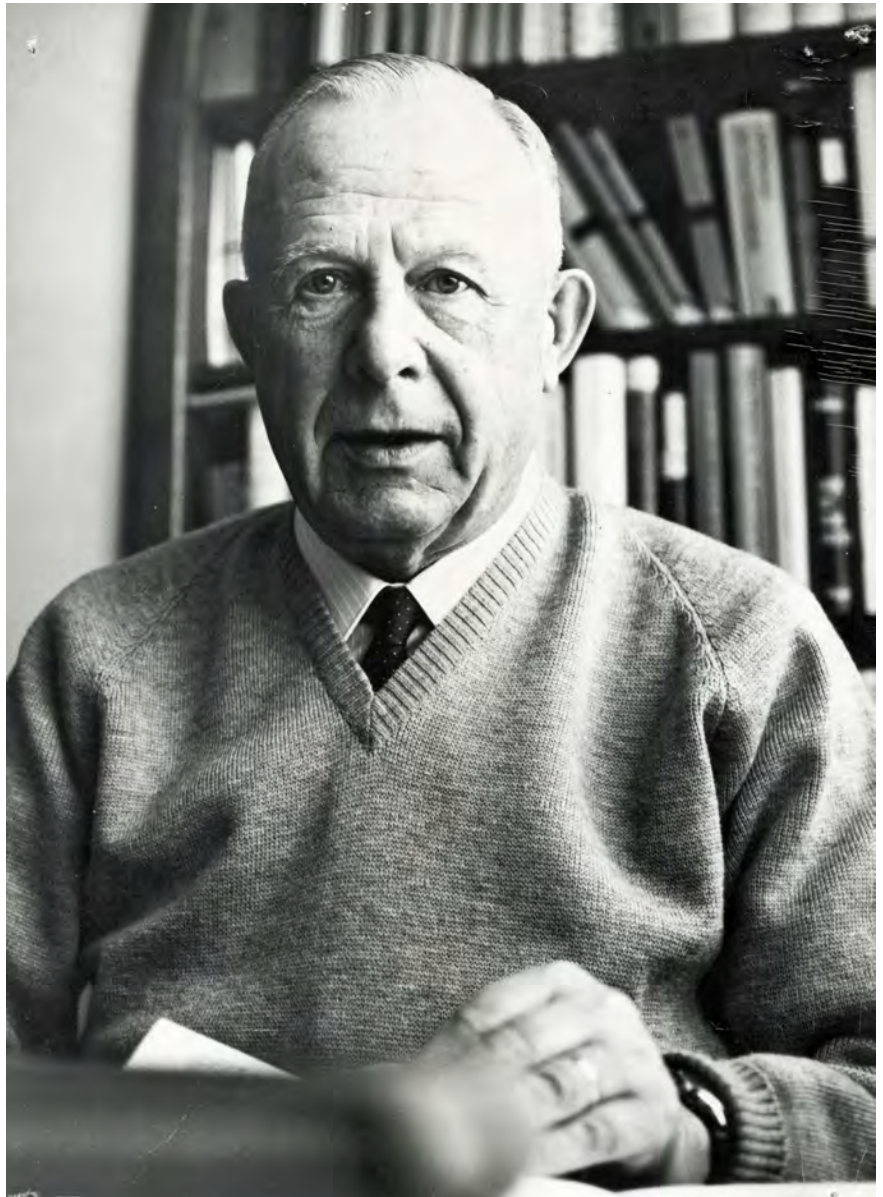
Reinoud D'Haese en het project voor een Vlaams-nationaal Archief en Museum (VLAM)

Op 3 februari 1983 verstuurde D'Haese aan een aantal VU-politici én aan Verdoodt een brief met volgende beginzin: *“In de loop van het voorbije jaar hebt U van mij een schrijven ontvangen of heb ik U persoonlijk aangesproken i.v.m. de oprichting van een Vlaams-nationaal Archief en Museum (VLAM). Uit de respons die ik daarop gekregen heb, heb ik gemeend te kunnen opmaken dat dergelijk initiatief, indien het grondig voorbereid wordt, eventueel op uw steun zou kunnen rekenen.”* Aan zijn schrijven voegde hij een uitvoerige ‘Discussienota betreffende de oprichting van een Vlaams-nationaal Archief en Museum’ toe, gedateerd januari 1983.

Die nota opende met een voorwoord dat niets aan duidelijkheid te wensen overliet: *“Tien jaar geleden overleed Dr. H. J. Elias. Deze prominente Vlaams-nationale historicus en politicus heeft er steeds van*

gedroomd om een 'school' te vormen om de geschiedenis van Vlaanderen te schrijven, gezien vanuit een eigen Vlaams-nationalistische optiek. Het ware passend dit feit te herdenken door de oprichting van een Vlaams-nationaal Archief en Museum en de stichting van een b.v. driejaarlijkse Dr. H. J. Eliasprijs voor de beste oorspronkelijke studie over de Vlaamse Beweging of het Vlaams-nationalisme." Een ongedateerde, handgeschreven 'Nota van Dr. Elias betreffende de stichting van een Fonds voor de Studie van de Vlaams-nationale problematiek' was één van de vier bijlagen die D'Haese aan zijn eigen beschouwingen toevoegde en meestuurde.

Hendrik Jozef Elias (1902-1973), zoon van een activist uit de Eerste Wereldoorlog, was een historicus (en jurist) met grote intellectuele kwaliteiten. De door hem uitdrukkelijk geambieerde academische loopbaan kwam er echter niet, evenmin als de (Vlaams-nationalistische) historiografische school waarover hij vanaf de jaren 1920 sprak en schreef en waarnaar D'Haese verwees. In 1932 werd Elias in het arrondissement Gent verkozen als Kamerlid namens de Vlaams Nationale Volkspartij. Hij behield dat parlementair mandaat – vanaf 1933 namens het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) – tot 1944. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij, als burgemeester van Gent en leider van het VNV na het overlijden van Staf De Clercq (1884-1942), in België een van de topfiguren van de politieke collaboratie. Hij werd daarvoor veroordeeld tot de doodstraf, een vonnis dat in 1951 werd teruggebracht tot levenslang. Tijdens zijn gevangenschap, die duurde tot eind 1959, legde hij de basis voor zijn vierdelige ideeënhistorische *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte 1780-1940* (1963-1965). In 1969 publiceerde hij de eveneens vier delen omvattende *Geschiedenis van de Vlaamse Beweging 1914-1939*, die zich overigens goeddeels beperkte tot de politieke geschiedenis. Hij trad – nadat hij voor zijn historisch werk publiekelijk was gelauwerd en ondanks zijn vergaande collaboratie in de jaren 1940-1944 – op als wetenschappelijk adviseur van de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* (1973-1975). Op die manier maakte hij uiteindelijk wel degelijk school, ook een hele tijd nadat Reinoud D'Haese hem naar voor had geschoven als intellectuele *founding father* en inspirator voor een uit te bouwen geschiedschrijving betreffende de Vlaamse beweging en het Vlaams-nationalisme en een daaraan gekoppelde onderzoeks- en archiefinstelling.

Hendrik Jozef Elias op ge-
vorderde leeftijd. [ADV N, VFA 113]

De 'discussienota' van D'Haese was duidelijk Vlaams-nationalistisch gekleurd en volgde nadrukkelijk het spoor dat Hendrik Elias had aangegeven, met name dat het de bedoeling behoorde te zijn *"de problematiek van het Vlaamse vraagstuk, in zijn meest brede zin, te doen onderzoeken van het standpunt uit van de Vlaams-nationalistische gedachte"*, vooral omdat *"de toonaangevende publicistiek over het Vlaamse vraagstuk niet meer geproduceerd wordt door de Vlaams-nationalisten"*. *"De geschiedenis van het Vlaams-nationalisme is bewogen. Tussen zijn ontstaan in de loopgraven aan de IJzer en vandaag liggen twee oorlogen en twee repressies, de laatste nog genadelozer dan de eerste"*, zo luidde het bij D'Haese. Hoewel hij erkende dat *"een onbevangen aanpak ongetwijfeld ook een juiste analyse van de historische werkelijkheid mogelijk maakt"*, constateerde hij tegelijk – in het voetspoor van Elias – dat *"de Vlaamse Beweging steeds vaker door niet-nationalisten bestudeerd"* werd. Hij verwees daarbij expliciet naar de televisiereeks *De Nieuwe Orde* van journalist Maurice De Wilde (1923-1998), die in 1982 was uitgezonden door de Vlaamse openbare omroep en die enerzijds veel bijval had gekregen en anderzijds veel controverse had opgeroepen, met name in Vlaams-nationalistische kringen.

Wat KADOC, AMSAB en Liberaal Archief al deden voor de geschiedschrijving en de archiefwerking met betrekking tot het katholicisme, het socialisme en het liberalisme, moest een op te richten Vlaams-nationaal Archiefen Museum (VLAM) in de optiek van D'Haese doen voor het Vlaams-nationalisme. Volgens artikel 3 van een eerste ontwerp van statuten moest het de bedoeling zijn om *"alle geschreven, gedrukte, audiovisuele en materiële relikten uit het verleden en heden van de Vlaams-nationale beweging te verzamelen, te bewaren, te bestuderen en toegankelijk te maken voor het publiek; bestaande initiatieven te coördineren, en zo mogelijk te bundelen; de studie van het Vlaams-nationalisme door allerlei initiatieven aan te moedigen"*. D'Haese was overigens van mening dat *"het aanleunen van (vooral) AMSAB en KADOC bij de Seminaries Nieuwste Geschiedenis van de twee belangrijkste universiteiten (resp. RUG en KUL)"* (Gent en Leuven) aanleiding gaf *"tot een situatie waarbij de kennis, verworven via het wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten, rechtstreeks of onrechtstreeks ten dienste gesteld wordt van de werking en de strategie van de grootste politieke partijen"*. Tijd dus voor de Vlaams-nationalisten,

en met name voor de leidinggevende politieke partij van die ideologische signatuur – de Volksunie – om niet achter te blijven en handelend op te treden, aldus D’Haese.

Onder meer omdat hij concurrentie en overlapping wilde vermijden met enerzijds het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven (AMVC; het huidige Letterenhuis) en anderzijds het Archief en Museum van het Vlaams Leven in Brussel (AMVB) (thans Archief en Museum voor het Vlaams Leven in Brussel), achtte D’Haese respectievelijk Antwerpen en Brussel niet aangewezen als vestigingsplaats voor de beoogde archief-, documentatie- en onderzoeksinstelling betreffende het Vlaams-nationalisme. Het AMVC beschikte op dat moment over de belangrijkste archief- en documentatiecollectie in verband met de Vlaamse beweging en het Vlaams-nationalisme.

D’Haese opteerde voor Gent, en hij keek uitdrukkelijk in de richting van de Volksunie: *“Omwille van de hiervoor aangehaalde politieke reden (ondersteuning van de zwakke VU-werking, beïnvloeding van een voor ons interessant studentenpubliek, tegengewicht tegen de sterk gestructureerde organisaties van SP en CVP), maar ook om een hele reeks andere redenen. Vooreerst is er de aanwezigheid van de RUG (Rijksuniversiteit Gent), waar het vorsingswerk op het vlak van de Nieuwste Geschiedenis toch aan de top staat. Het zou een enorme troef zijn wanneer we hierbij aansluiting konden vinden.”* Dat was een nuanceverschil in vergelijking met de eerder gememoreerde uitlatingen van D’Haese over het toenmalig historisch onderzoekswerk aan de Gentse universiteit, dat hij tot op zekere hoogte kwalificeerde als dienstbaar aan de sociaaldemocratie. Hij verwees verder expliciet naar de onzekere situatie van het DAVS: *“Indien het DAVS te Aalst zou opgedoekt worden, kan het wellicht interessant zijn het VLAM gedurende een aantal jaren te Aalst te vestigen ten einde het daar verzamelde materiaal naar het VLAM te versassen. (...) Ik kan in Aalst wel aan lokalen geraken die het VLAM enige tijd kosteloos zou mogen gebruiken.”* Met dat laatste doelde hij op het voormalige bedrijfspand van zijn grootvader Ernest Van den Berghe, waar hij – al dan niet los van zijn professionele werkzaamheden – op basis van familiale en andere contacten archief en documentatie in verband met (de geschiedenis van) het Vlaams-nationalisme verzamelde.

De personen die D'Haese begin 1983 aanschreef waren – afgezien van Verdoodt – zonder uitzondering prominente Volksuniepolitici. Behalve partijvoorzitter Vic Anciaux (1931-2023) en Jef Maton (1933-2023) – naast Jaak Gabriëls (1943-2024) één van de twee ondervoorzitters – waren dat de parlementsleden Willy Kuijpers (1937-2020), Walter Luyten (1934-2008), oud-voorzitter Hugo Schiltz (1927-2006) en Jaak Vandemeulebroucke (1943). De redactie en het rondzenden van deze discussienota motiveerde hij aldus: *“Aangezien ik het zinloos vind een vergadering aan dit project te wijden zonder over enig voorbereidend stuk te beschikken, ben ik zo vrij geweest vooraf een nota op te stellen die, indien U daarmee akkoord kan gaan, als discussieplatform zou kunnen dienen”*. Hij suggereerde verder dat Anciaux als partijvoorzitter – als iedereen de tekst had doorgenomen en becommentarieerd – *“het initiatief [zou] nemen voor het beleggen van een beperkte vergadering”*, waarop *“de grote lijnen zouden moeten bepaald worden van de te volgen weg (richting, doel, wie moet er bij de verschillende fasen van de voorbereiding en de uitwerking betrokken worden?)”*.

Verdoodt antwoordde op 16 februari onverdeeld positief op de suggesties van D'Haese. Hij toonde zich *“overtuigd van het grote nut van het VLAM”* en meende net als D'Haese *“dat voor de vestigingsplaats vooral Gent in aanmerking komt”*. Tegelijk stelde hij voorzichtig én strategisch *“dat het verder bestaan van het DAVS als stedelijke en pluralistische instelling geen discussiepunt kan zijn”* en had hij oog voor de *“bijzonder goede relaties en vooral resultaatgerichte bindingen”* met de partnerorganisaties binnen het Museum van de Vlaamse Sociale Strijd. Daarnaast pleitte hij – allicht op basis van voorkennis over informeel overleg dat daaromtrent aan de gang was – voor wat op 27 juni 1985 zou resulteren in een Vlaams decreet betreffende de officiële erkenning en subsidiëring van de culturele archiefwerking: *“Er bestaan in Vlaanderen enkele zeer belangrijke privaatrechtelijke archieven die thans de financiële en logistieke middelen missen om zich echt in te schakelen in het wetenschappelijk onderzoek; kan niet een voorstel van decreet tot erkenning van dergelijke archieven, samen met b.v. AMSAB, KADOC, VLAM enz. enz., overwogen worden?”*

Ludo Simons, 1974. Foto Anton Hardy. [Collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis]

Frans-Jos Verdoodt treedt op de voorgrond

In een schrijven van 10 mei 1983, dat geen geadresseerden vermeldt, deelde D'Haese mee dat Verdoodt op 7 mei was *“aangezocht door vertegenwoordigers van KADOC en AMSAB ten einde aan VU-zijde in de Vlaamse raad de nodige politieke steun te zoeken voor een voorstel van dekreet op de subsidiëring van privé-archieven. De besprekingen i.v.m. bedoeld ontwerp zijn reeds ver gevorderd”*. KADOC en AMSAB, zo vervolgde hij, wilden het op te richten archief en documentatiecentrum van Vlaams-nationalistische signatuur uitdrukkelijk betrekken bij verder overleg. D'Haese stelde voor om *“in de eerste week van juni een vergadering te beleggen”* met Verdoodt en de eerder aangeschreven Volksunie-politici, behalve Luyten en Vandemeulebroucke, aangevuld met de politieke directeur van de VU Toon Van Overstraeten (1926-2011). In een bijgevoegd ‘Ontwerp van beleidsnota’ voor het archief-in-oprichting pleitte de conservator van het DAVS voor wat hij omschreef als *“een kritische emanciperende geschiedschrijving”*, in de eerste plaats van het Vlaams-nationalisme en in tweede orde van de bredere Vlaamse beweging. Uit de persoonlijke agenda’s van Verdoodt blijkt dat hij op 31 mei 1983 overlegde met Schiltz, toen minister van Financiën en Begroting in de Vlaamse Executieve – de voorloper van de huidige Vlaamse regering –, en met diens perschef en goede bekende uit het Antwerpse literaire en artistieke milieu Henri-Floris Jespers (1944-2017).⁴

Enkele dagen later, op 3 juni 1983, richtte hoogleraar cultuurgeschiedenis en historiografie Reginald De Schryver (1932-2012), voorzitter van het toenmalige Departement Geschiedenis van de KU Leuven, zich tot VU-voorzitter Anciaux met het verzoek om *“als vestigingsplaats voor het geplande Centrum de voorkeur te laten uitgaan naar Brussel of Antwerpen”*. *“Als voor Antwerpen zou worden geopteerd”*, zo vervolgde hij, *“zou een vorm van samenwerking met het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven ongetwijfeld wenselijk worden”*. Later memoreerde Ludo Simons (1939), toenmalig AMVC-conservator en goede bekende van De Schryver, dat diens Leuvense collega Lode Wils (1929-2024), specialist inzake de geschiedenis van de Vlaamse beweging, er telefonisch tegenover hem *“zijn bezorgdheid”* over had uitgesproken

⁴ In zijn bijdrage Lode Wils 95: een herinnering in drie contexten en drie stappen (WT. Tijdschrift over de geschiedenis van de Vlaamse beweging, jg. 83, 2024, nr. 1, pp. 61-69) stelt Frans-Jos Verdoodt verkeerdelijk dat hij *“in de loop van 1982 naar het Kabinet-Schiltz trok met het plan in het achterhoofd van wat twee jaar later het ADVN zou worden”* (p. 65). Deze en andere politieke demarches van hem kwamen er pas in 1983, dus na en als gevolg van het begin van dat jaar door Reinoud D'Haese gelanceerde initiatief om te komen tot de oprichting van een Vlaams-nationaal archief- en documentatiecentrum.

“dat dit nieuwe instituut” (het ADVN) “heel sterk bij de Volksunie zou aanleunen, allicht in Brussel zou worden gevestigd” en dat het wetenschappelijk onderzoek er niet zou kunnen gebeuren onder de gewenste voorwaarden. Wils had inmiddels zijn scepsis in verband met (de vestigingsplaats van) het ADVN eveneens laten blijken aan de Leuvense historicus, oud-VU-politicus en voormalig rijksarchivaris Maurits Van Haegendoren (1903-1994).

5 Op het Barricadenplein nr. 12 in Brussel was het hoofdkwartier van de Volksunie gevestigd.

Simons, die als conservator van het AMVC uiteraard opkwam voor de belangen van de door hem geleide instelling, ging onmiddellijk over tot handelen: “Voor mij”, zo schreef hij 21 jaar later, “stond het meteen vast dat het nieuwe archief slechts zinvol kon worden opgezet en gedijen als het zo dicht mogelijk bij het AMVC werd ingeplant en zijn werking zou ontplooien in zo nauw mogelijk overleg met de bestaande instelling in Antwerpen. Ik trok dus naar het Barricadenplein⁵ en deelde mijn bezorgdheid mee aan de VU-top met partijvoorzitter Vic Anciaux aan het hoofd. Het onderhoud had plaats op 15 juni 1983, een woensdag. Details weet ik niet meer, maar de uitslag van het gesprek was gunstig. Er werd gekozen voor Antwerpen. En bovendien voor het huis naast het AMVC dat de stad Antwerpen kortelings had verworven en dat zij bereid was ter beschikking te stellen voor het nieuwe instituut.” “Dat ging weliswaar niet zo snel als ik het hier vertel”, zo voegde hij eraan toe. In Antwerpen moesten eerst nog een aantal politieke en persoonlijke hindernissen worden genomen, maar uiteindelijk viel alles kort daarna helemaal in de door hem verhoopte plooi.

Nog op 15 juni schreef D’Haese “met Vlaams-nationale groet” nogmaals zijn contactpersonen aan, wees hij op “de directe bruikbaarheid voor de politieke aktie van bepaalde historische, sociologische, juridische e.a. studies die via een VLAM zouden kunnen tot stand komen” en verzocht hij hen om “de invloed waarover u ongetwijfeld beschikt te willen aanwenden om een positieve beslissing in de VU mogelijk te maken of om tenminste tot de oprichting van een werkgroep te komen waarop het project grondig zou kunnen onderzocht worden en waarop ondergetekende zijn standpunt persoonlijk zou kunnen verdedigen”.

In een bijgevoegd stuk sprak hij zijn grote waardering uit voor het AMVC in Antwerpen. Tegelijk benadrukte hij dat deze instelling nooit datgene zou kunnen *“uitvoeren, wat ook het statuut moge zijn”* dat hij voor ogen had met *“een eigen Vlaams-nationaal Archief en Museum (VLAM)”*, met name zijn aan Hendrik Elias ontleende mantra dat *“het schrijven van de geschiedenis van het Vlaams-nationalisme door Vlaams-nationalisten”* behoorde te worden gedaan. Vervolgens suggereerde D’Haese een taakverdeling en afbakening van de respectieve werkerterreinen, die zou worden vastgelegd in een samenwerkingsakkoord tussen het AMVC en het op te richten Vlaams-nationalistische archief en documentatiecentrum. Hij voegde eraan toe dat AMVC-conservator Ludo Simons een preferentiële partner moest zijn, die diende te worden betrokken bij wat verder te gebeuren stond.

In een kattenbelletje dat wordt bewaard in de dossiers betreffende het ADVN in het Letterenhuis, gedateerd 21 juni 1983, noteerde Verdoodt het volgende ter attentie van Simons: *“Ik heb aan R. D’Haese laten weten dat ik resoluut achter het AMVC sta als centraal archief, ook voor de partijpolitieke Vlaamse Beweging...”*. Vanaf de zomer van 1983 voerde Verdoodt – in overleg met D’Haese – vervolgens regelmatig gesprekken met het AMVC, en in het bijzonder met conservator Simons, om na te gaan hoe de relaties en een samenwerkingsverband met deze concullega-instelling concreet vorm zouden kunnen krijgen. Dat leidde ertoe dat enige tijd later definitief werd beslist dat AMVC en ADVN samen in zee zouden gaan in de vorm van een cohabitation, waarbij eerstgenoemde instelling de tweede als het ware in huis nam. De pragmatische piste van Verdoodt, een soort van *living apart together* met het AMVC, haalde het op die manier van de meer principiële optie van D’Haese, een volledig op zich staande Vlaams-nationale archief-instelling op een eigen locatie.

Een vergelijkbaar dilemma had zich eerder al voorgedaan. Toen in het midden van de jaren 1970 plannen werden ontwikkeld om in Brussel een instelling tot stand te brengen om (de geschiedenis van) de Vlaamse aanwezigheid en de Vlaamse beweging in de Vlaamse hoofdstad te documenteren, te bestuderen en bij een breed publiek bekend te maken, contacteerden de initiatiefnemers onder meer het AMVC. Hoewel men

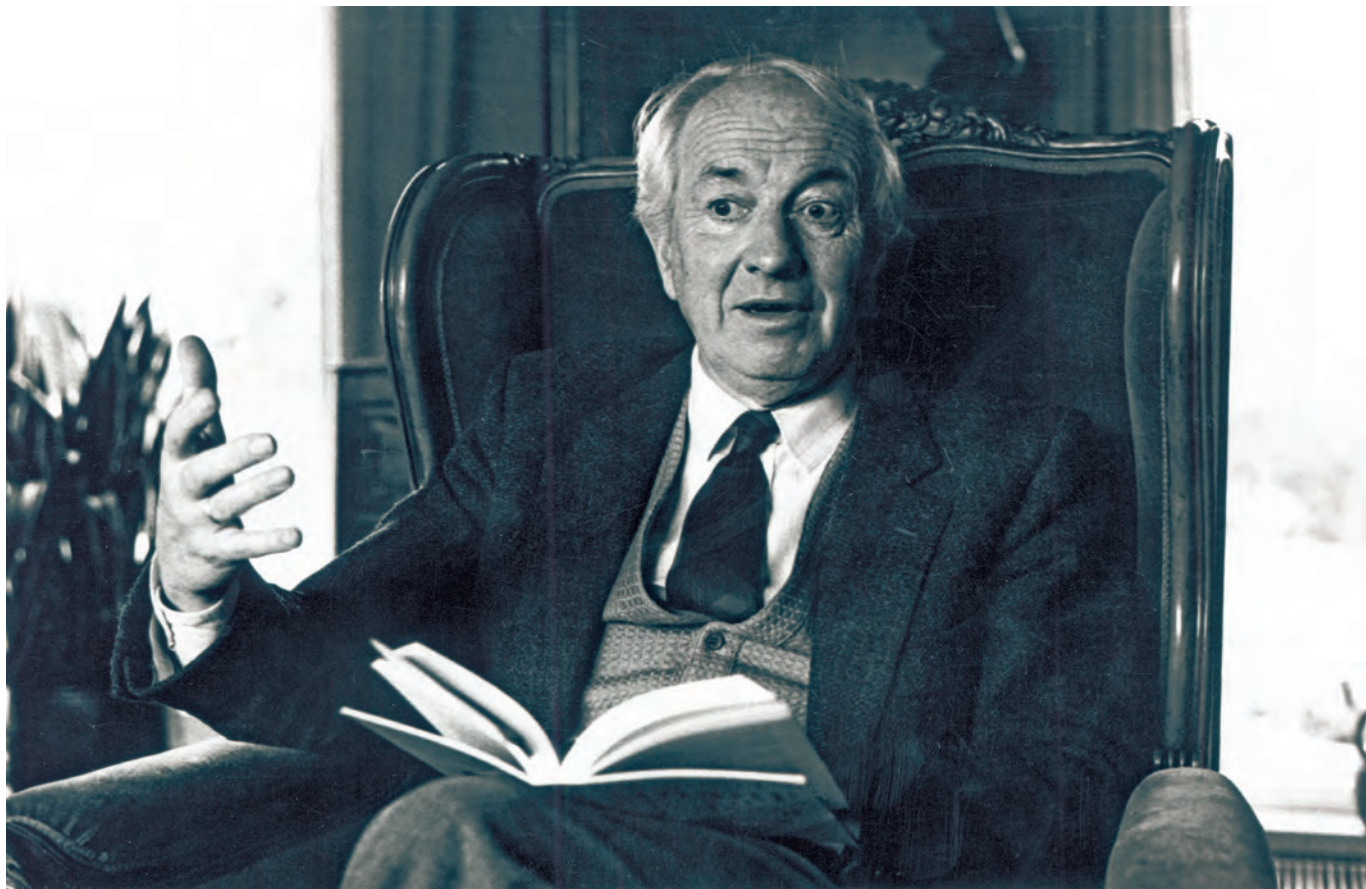
in Antwerpen liever op de een of andere manier een samenwerkingsverband met deze groep had willen opzetten en een soort van Brusselse satelliet had willen tot stand zien komen, opteerden de Brusselse Vlamingen voor een zelfstandig instituut, het in 1977 opgerichte Archief en Museum van het Vlaams Leven in Brussel (AMVB), dat binnenkort zijn halve eeuwfeest zal vieren.

Op zoek naar overheidssubsidies voor ideologisch gekleurde archief- en documentatiecentra

In de loop van 1983 waren inmiddels *“de plannen om via een cultuurdecreet te voorzien in een bescheiden recurrente financiering van de documentatiecentra die het historisch patrimonium van de ideologisch-filosofische stromingen in Vlaanderen willen bewaren en valoriseren”* in een stroomversnelling aan het komen. Dat blijkt uit een brief van 23 december 1983 van de professoren Herman Balthazar (1938), Albert Derolez (1934) en Karel Dobbelaere (1933-2024) – respectievelijk namens AMSAB, Liberaal Archief en KADOC – aan VU-voorzitter Vic Anciaux. *“Wij hadden bij de bespreking hieromtrent graag een vertegenwoordiger van het Vlaams-nationaal Documentatiecentrum dat in oprichting is, betrokken. Zou het mogelijk zijn uit Uw kring een representatieve gesprekspartner voor verder overleg ter zake te suggereren?”* De Leuvense hoogleraar geschiedenis en medeoprichter en ondervoorzitter van het KADOC Emiel Lamberts, schoonzoon van voormalig VU-Kamerlid Reimond Mattheyssens (1915-2010), had over een en ander op 28 oktober al een persoonlijk onderhoud gehad met Anciaux. De *“representatieve gesprekspartner”* zou *“met één van onze centra contact kunnen nemen voor een eerste verkennend gesprek en naderhand op 15 januari 1984 om 15 uur allicht kunnen deelnemen aan een geplande contactvergadering in het Archief en Museum voor de Socialistische Arbeidersbeweging (AMSAB)”*, zo ging de brief verder. Dat *“eerste verkennend gesprek”*, zo blijkt onder andere uit de notities van Verdoodt, ging door op 11 januari 1984 in de rand van een vergadering van het Museum van de Vlaamse Sociale Strijd in Gent. In een schrijven aan AMSAB, KADOC en Liberaal Archief van 9 januari had Frans-Jos Verdoodt, die beschikte over een uitgebreid en breed vertakt politiek, maatschappelijk en academisch netwerk, ondertussen bevestigd dat

“het bestuur van de Volksunie mij heeft gevraagd te willen optreden als vertegenwoordiger en als representatieve gesprekspartner in naam van het in oprichting zijnde Vlaams-Nationale Documentatiecentrum”. Vanaf dat moment was het zonneklaar dat hij de eerste directeur zou worden van het ADVN.

Ondertussen had op 8 december 1983 in het AMVC – naar aanleiding van de 50ste verjaardag van deze Antwerpse stedelijke archiefinstelling – met conservator-directeur Ludo Simons als voorzitter een studiedag plaatsgevonden over de toekomst van literaire en culturele archieven en documentatiecentra in Vlaanderen. De tweeledige kop van het verslag van Gaston Durnez (1928-2019) in de krant *De Standaard* (9 december 1983) gaf treffend de essentie weer van de uitwisselingen van ervaringen en intenties van de deelnemers: ‘Geld- en personeelstekort. Dokumentatiecentra moeten meer samenwerken’. Adjunct-conservator van het AMVC Roger Rennenberg (1951) stelde, aldus het krantenverslag, dat *“overleg nog meer nodig zal zijn, nu het vraagstuk van de automatisering groeit en er binnen afzienbare tijd een ‘netwerk’ zou moeten worden opgebouwd waar de belangrijkste instellingen van kunnen profiteren”*. Nog volgens dit krantenstuk verklaarde Ludo Simons *“dat het AMVC zijn rol als centraal cultureel archief voor Vlaanderen natuurlijk niet wil opgeven. Het kan wél toejuichen dat sommige deelgebieden en een aantal aspecten van het maatschappelijk gebeuren worden opgevangen in daartoe meer geëigende instellingen. Mits er goede afspraken zijn, kan dat goede resultaten hebben voor het verwerven van materiaal dat anders niet zo gemakkelijk te bereiken zou zijn, maar ook voor het onderzoek en het gebruik ervan.”* Het AMVC, dat enkele maanden later het ADVN binnen of net naast de eigen muren zou verwelkomen, probeerde dus vooralsnog zijn historisch gegroeide leidinggevende rol in het Vlaamse erfgoedveld te behouden en te consolideren. Die claim was door de oprichting van achtereenvolgens KADOC, AMVB, DAVS, AMSAB en Liberaal Archief en de ver gevorderde voorbereiding van het ADVN echter ten minste voor een stuk achterhaald door de feiten en de nieuwe dynamiek die het bestaan en de werking van deze ideologisch georiënteerde archiefinstellingen op gang had gebracht.

Maurits Coppieters, 1985.
[ADV, VFA8701]

Tijdens de eerste maanden van 1984 voerde Verdoodt intens overleg op drie fronten: (1) met verantwoordelijken van KADOC, AMSAB en Liberaal Archief in functie van een decreet over de subsidiëring van de ideologisch gekleurde archieven en documentatiecentra, met toen al discussies over de verdeelsleutel van de toe te kennen kredieten; (2) met de Volksunie – met name met Anciaux, Maurits Coppieters (1920-2005), Schiltz en voor het eerst ook met historicus en journalist bij het VU-weekblad Wij Pol Van Den Driessche (1959) – over de nakende officiële oprichting van wat het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams nationalisme (ADV N) zou gaan heten, en niet het oorspronkelijk gesuggereerde VLAM; (3) met AMVC-conservator Simons en diens adjunct Roger Rennenberg over de behuizing van het ADVN in een gebouw naast het AMVC.

Formele oprichting van het ADVN op 21 maart 1984 en huisvesting in het AMVC

Een schrijven van 3 februari 1984, met als bijlage een ontwerp voor de statuten van het 'ADV N v.z.w. (in oprichting)' en getekend door Toon Van Overstraeten, vermeldde nog Barrikadenplein 12 in Brussel als adres, het hoofdkwartier van de Volksunie. De uitnodiging voor *“de algemene vergadering van de leden-oprichters”* van het 'ADV N v.z.w. (in oprichting)', gedateerd 16 februari, vermeldde als adres al Minderbroedersstraat 22 in Antwerpen, waar het AMVC gevestigd was en waar ook het ADVN zou worden gelokaliseerd. Deze uitnodiging werd ondertekend door Vic Anciaux, Roger Rennenberg, Ludo Simons, Toon Van Overstraeten en Frans-Jos Verdoodt. Eén van de 32 aangeschrevenen was Reinoud D'Haese.

De eerste alinea van dit schrijven luidde als volgt: *“Tijdens de voorbije jaren hebben velen in Vlaanderen ons terecht gewezen op de nood aan een wetenschappelijke instelling die als taak zou hebben: de historische documentatie van de Vlaams-nationale beweging (in al haar uitingen) te verzamelen en te beheren; het wetenschappelijk onderzoek m.b.t. die beweging te bevorderen; diensten te verlenen aan de verspreide instel-*

lingen en verenigingen die binnen de Vlaams-nationale sfeer reeds een archief- en museumfunctie uitoefenen". Onder meer om het AMVC niet voor het hoofd te stoten en vooral vanuit partijpolitiek-strategische motieven, werd nadrukkelijk de Vlaams-nationale kaart getrokken, en niet – zoals af en toe meer of minder uitdrukkelijk werd geschreven in voorbereidende documenten – die van de bredere Vlaamse beweging. De agenda van de oprichtingsvergadering van het ADVN omvatte volgende punten: *"uiteenzetting van het voorstel van statuten; bespreking en goedkeuring van het voorstel van statuten; verkiezing van de raad van beheer en toewijzing van de functies binnen die raad; rondvraag"*.

6 Dat Simons en Rennenberg namens het AMVC in de raad van beheer zetelden en daarin twee van de zes mandaten bekleedden, is illustratief voor de sterke verankering van het beginnende ADVN binnen deze instelling. Er werd ook bepaald dat de collectie van het ADVN, mocht het ooit worden opgeheven, aan het AMVC zou toekomen.

Tijdens de stichtingsvergadering van het ADVN – op woensdagnamiddag 21 maart om 15u30 in het AMVC – keurden de 31 aanwezigen de (voorlopige) statuten goed en werden volgende personen verkozen tot lid van de raad van beheer: Maurits Coppieters, historisch kroniekschrijver van het Vlaams-nationalisme Arthur De Bruyne (1912-1992), Roger Rennenberg, Ludo Simons, Toon Van Overstraeten en Frans-Jos Verdoodt.⁶ Die zes stelden op 26 maart Coppieters, Van Den Driessche en Verdoodt respectievelijk aan tot voorzitter, secretaris en afgevaardigd beheerder. Coppieters, die zich aanvankelijk sceptisch had getoond over het ADVN, was intussen helemaal gewonnen voor het initiatief en zette er energiek en enthousiast zijn schouders onder. Die eerder weifelende houding ten aanzien van het ADVN had enerzijds te maken met zijn goede contacten met het AMVC en anderzijds met zijn aanvankelijke twijfel over de (financiële) haalbaarheid van het nieuwe project. Ook Schiltz stelde zich in eerste instantie ietwat argwanend op ten aanzien van het ADVN. Nadat hij overstag was gegaan, zette hij zijn politieke gewicht evenwel ten volle in voor het project.

Op 29 maart 1984 werd tussen het ADVN en het AMVC een protocol gesloten, dat onder meer stipuleerde dat het ADVN *"in de lokalen van het AMVC de ruimte toegewezen krijgt voor het naar behoren vervullen van zijn doelstellingen"*, dat *"het personeel van het ADVN (tijdelijk of vast) is onderworpen aan de huisregels van het AMVC"*, *"dat het ADVN zorgt voor zijn eigen kantooruitrusting"*, dat het *"verder zonder vergoeding te gast is in het AMVC zolang het niet wordt gesubsidieerd"* en dat *"archiefmateriaal dat aan het ADVN in eigendom wordt geschonken of*

7 Die “eigen kantooruitrusting” was aanvankelijk erg beperkt. In de onthaalruimte van het ADVN wordt daar tot op vandaag aan herinnerd middels een poster met daarop een tafel en een stoel.

in bruikleen ter beschikking wordt gesteld, in een aparte ruimte en/of in speciale als dusdanig herkenbare dossiers wordt bewaard”.⁷

Schilderij *Closing time* van
Guy Gladwell (1946-2014), s.d.

Op weg naar overheidssubsidies

In het voorjaar van 1984 vorderde – zij het niet zonder hindernissen – enerzijds het overleg tussen ADVN, KADOC, Amsab en ADOL en anderzijds de terugkoppeling naar de respectieve politieke fracties in de Vlaamse Raad. Vervolgens werd in juli van dat jaar een voorstel van decreet voor de subsidiëring van deze archief- en documentatiecentra werd ingediend. Het werd namens de Volksunie ondertekend door André De Beul (1938-2011), lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en – gezien het toen geldende dubbelmandaat – ook van de niet rechtstreeks verkozen Vlaamse Raad. Voor de CVP tekende André Bourgeois (1928-2015) en voor de SP Willy Seeuws (1931-2025). De liberalen verkozen om dit initiatief vooralsnog niet te steunen, hoewel zij bij de onderhandelingen op alle echelons betrokken waren geweest en zij in de proportioneel samengestelde Vlaamse Executieve vertegenwoordigd waren met twee ministers, Jacky Buchmann (1932-2018) en Karel Poma (1920-2014). Laatstgenoemde was als viceminister-president ook bevoegd voor cultuur. Dat eerste ontwerp haalde het echter niet en er werd verder aan gesleuteld.

Op 30 november en 18 december 1984 werden aangepaste versies van de tekst in beperkte kring verspreid, waarin voor het eerst de verdeling van de subsidiepot werd vastgelegd die uiteindelijk ook in het geamendeerde decreet zou worden opgenomen: 45% voor KADOC, 30% voor AMSAB en 12,5% voor zowel ADVN als Liberaal Archief. Verschillende getuigen met uiteenlopende achtergronden bevestigen dat er zich op weg naar een erkennings- en subsidiëringsdecreet een verstandhouding vormde tussen Amsab en KADOC, die als motor fungeerde.

Intussen verliep de voorbereiding van het ADVN niet altijd van een leien dakje. Zo vermeldde het verslag van de raad van beheer van 3 mei 1984 dat *“aan het VU-secretariaat wordt gevraagd een minimum aan administratieve uitrusting ter beschikking te stellen”*. Dat gebeurde, maar het was voor de partij geen evidentie. Op 5 oktober 1984 werd opgemerkt dat *“de praktische uitwerking steeds moeilijker wordt vanop het VU-secretariaat”* en dat ADVN-voorzitter Coppieters *“een oplossing*

bepleit via de diensten van de Vlaamse Raad. “In afwachting van de ingebruikneming van eigen lokalen en een eigen staf” kon het ADVN voorlopig worden gecontacteerd via afgevaardigd beheerder Frans-Jos Verdoodt, op donderdagmiddag op het VU-secretariaat in Brussel en op vrijdagmiddag in het AMVC, dat in gereedheid werd gebracht om het ADVN te huisvesten in een belendend pand. Op 13 november 1984 keurde de Antwerpse gemeenteraad unaniem het samenwerkingsprotocol tussen het AMVC en het ADVN goed, waardoor het ADVN officieel vaste voet kreeg in de Minderbroedersstraat.

Kort voordien, op 7 november, had Verdoodt een brief gericht aan bevoegd minister Poma om – zoals aan AMSAB, KADOC en ADOL – aan het ADVN een werkingssubsidie toe te kennen. Hij schakelde Vic Anciaux en Schiltz in, en dat leidde tot resultaat. Op 6 december 1984 – Sinterklaasdag! – ontving Verdoodt twee brieven. Lutgart De Beul (1943), die van 1977 tot 1982 de studiedienst van de Volksunie had geleid en die sindsdien adviseur was van de fractie van deze partij in de Vlaamse Raad, liet hem weten dat door de Vlaamse Executieve “*niet alleen een toelage van 700.000 frank voor 1985, maar ook 700.000 frank voor 1984*” was toegekend aan het ADVN. De Beul fungeerde tijdens de voorbereidings- en opstartfase van het ADVN meermaals als brugfiguur en rechtstreekse lijn naar de Volksunie.

Ondertussen bestond binnen de VU sinds 14 maart 1983 een ietwat schimmig Vlaams-Nationaal Archief en Dokumentatiecentrum (VNAD), dat nauwelijks enige activiteit ontplooidde, maar in het politieke milieu en bij de (Vlaamse) administratie bekend was. Er werd door (sommigen binnen) de VU – in een tijd dat de werking van politieke partijen in de strikte zin van het woord nog niet door de overheid werd gefinancierd – dus een tijdlang op twee paarden gewed om overheids gelden binnen te halen, maar dat draaide uit op een misrekening. Op 8 december deelde minister Poma in een schrijven aan voorzitter Coppieters en afgevaardigd bestuurder Verdoodt van het ADVN immers het volgende mee: “*Ik wens u er echter op te wijzen dat in de begroting 1985 0,7 miljoen is ingeschreven op naam van het Vlaams-Nationaal Archief- en Documentatiecentrum en dat ik geen twee documentatiecentra van dezelfde ideologische strekking kan betoelagen*”. Op 12 december schreef Verdoodt daarover nogal

LUTGART DE BEUL

3e PLAATS SENAAT

VOLKSUNIE
voor een vrij Vlaanderen

Parlementsverkiezingen 13 oktober 1985. Verantw. uitg. V. Anciaux, Barrikadenplein 12, 1000 Brussel.

Lutgart De Beul, 1985. [ADVN,
VAFA 737]

laconiek aan Lutgart De Beul, die af en toe secretariaatswerk verrichte voor het ADVN, *“dat wij nog eens nauwkeurig moeten uitzien naar de precieze benaming waaronder de cultuursubsidie voor 1984 en 1985 is aangevraagd ...”*. De zaak werd uitgeklaard, maar de start van het ADVN werd door een en ander wel bemoeilijkt en vertraagd. Uiteindelijk zou het ADVN later 350.000 frank betalen voor de overname van het archivalisch en overig patrimonium van het VNAD. Dat continueerde zijn spookbestaan – weliswaar zonder overheidssubsidies – tot het uiteindelijk in 1996 werd opgeheven. Intussen was in 1989 op federaal niveau een wet in verband met de overheidsfinanciering van politieke partijen gestemd. De naam ADVN is overigens toevallig een omzetting van het initiaalwoord VNAD.

De algemene vergadering van het ADVN van 8 december 1984 kan worden beschouwd als een tweede en definitief oprichtingsmoment. In zijn toespraak, die werd voorgelezen door secretaris Pol Van Den Driessche, schetste de in laatste instantie verhinderde voorzitter Coppeters een persoonlijk overzicht van de geschiedenis van de Vlaamse beweging in vogelvlucht. Tegelijk dankte hij iedereen die ertoe had bijgedragen om *“ons ADVN, de jongste telg uit de Vlaams-nationale familie in een goede startbaan te brengen”*. Afgevaardigd beheerder Verdoodt stelde dat met de goedkeuring van de geamendeerde statuten en van het samenwerkingsprotocol met het AMVC *“het bestaan van het ADVN als het ware geofficialiseerd”* was. Hij liet verder weten dat *“reeds enkele (weliswaar vooralsnog beperkte) archieffondsen”* waren verworven en sprak zijn dank uit voor zowel *“de administratieve mankracht vanuit de Volksunie”* tijdens de voorbije maanden, *“het loyale gastheerschap van het AMVC”*, als de *“private sponsoring”*. *“De goedkeuring van het ‘Voorstel van decreet tot erkenning en subsidiëring’ van het ADVN, KADOC, Amsab en Liberaal Archief, dat thans de geëigende politieke wegen volgt”*, omschreef hij als *“een belangrijk objectief”* voor de onmiddellijke toekomst. Zonder te verwijzen naar de toezegging van subsidies door de Vlaamse overheid en de eerder gesignaleerde problemen in dat verband, voegde hij eraan toe dat *“het tamelijk waarschijnlijk is dat wij voor de dienstjaren 1984 en 1985 een betoelaging zullen ontvangen”*.

Het decreet van 27 juni 1985

Enkele dagen later, op 12 december 1984, ontving Verdoodt op zijn thuisadres een brief, met als bijlage *“de integrale en geamendeerde tekst van het ‘Decreet houdende erkenning en subsidiëring van de privaatrechtelijke Nederlandstalige archief- en documentatiecentra”*, die Emiel Lamberts als waarnemend voorzitter van het KADOC hem de dag voordien had gestuurd. *“Het licht staat nu op groen”*, aldus de Leuvense hoogleraar, *“om het ingesloten geamendeerde voorstel, na ondertekening door de vier grote fracties in de Vlaamse Raad, gezamenlijk te laten indienen”*. *“Zoals afgesproken”*, zo besloot Lamberts, *“contacteren we nu elk onze politieke achterban (politieke organisaties, fractievoorzitters Vlaamse Raad, leden Kulturcommissies Vlaamse Raad) met het oog op een snelle behandeling van het geamendeerde voorstel in de Vlaamse Raad”*. De agenda van Verdoodt uit het voorjaar van 1985 puilt uit van afspraken met VU-politici en verantwoordelijken van KADOC en Amsab.

Na een vergadering van de vertegenwoordigers van ADVN, Amsab, KADOC en Liberaal Archief met de minister-president van de Vlaamse Executieve, de CVP-er Gaston Geens (1931-2002) en minister Poma op het kabinet van laatstgenoemde op 15 maart 1985 kon het geamendeerde voorstel van decreet voor de subsidiëring van de vier ‘kleurarchieven’, zoals zij in de wandelgangen werden genoemd, op 21 maart worden ingediend in de Vlaamse Raad door onder meer André De Beul en op 27 juni worden gestemd. Het decreet stipuleerde dat er *“slechts één archief- en documentatiecentrum per ideologisch-filosofische strekking”* – te weten *“de katholieke, de socialistische, de liberale en de Vlaams-nationale”* – kon *“worden erkend”*. KADOC, Amsab en ADOL en ADVN werden nominatief vermeld. Hoewel er in principe ruimte was voor een latere verruiming van het decreet naar andere archieven en documentatiecentra toe, was dat – onder andere door de expliciete vermelding van de instellingen die zouden worden gesubsidieerd – niet echt de intentie. Het ontlokte Agalev-politicus Ludo Dierickx (1929-2009), die ervoor pleitte dat *“later ook archieven van b.v. communistische of vrouwenbewegingen zouden kunnen betoelaagd worden”*, de kritiek dat *“wat thans gebeurt de institutionalisering is van de verzuiling”*. Hoewel ADOL, ADVN, Amsab en

8 Zie over 'de weg naar het decreet' ook: P. Van Den Driessche, E.-J. Verdoodt, afgevaardigd beheerder van het ADVN: "Onze geschiedenis vertoont vele hiaten", in: *Wij. Vlaams-nationaal weekblad*, 20 juni 1985, p. 24.

KADOC in deze periode via allerlei, ook financiële, banden vrij sterk waren verbonden met de respectieve zuilorganisaties, profileerden de vier archief- en documentatiecentra zich van meet af in de eerste plaats als wetenschappelijke instellingen en bewaakten zij zo veel als mogelijk hun intellectuele autonomie.⁸

De feitelijke betonning van het decreet, waardoor het moeilijk zo niet onmogelijk was voor andere archief- en documentatiecentra om te worden erkend en gesubsidieerd, werd later onder meer gecontesteerd door het op 17 april 1986 opgerichte Vrijzinnig Studie-, Archief- en Documentatiecentrum Karel Cuypers (VSAD, Antwerpen), genoemd naar de wis- en sterrenkundige Karel Cuypers (1902-1986). Deze Brusselse hoogleraar was in 1951 medeoprichter van het Humanistisch Verbond en tot 1964 de eerste voorzitter van deze vereniging. Het protest baseerde zich onder meer op de principes van ideologische pluriformiteit van het Cultuurpact (1974), dat bepaalde dat *"overheidsinstanties alle ideologische en filosofische strekkingen en tendensen moeten betrekken bij de voorbereiding en de uitvoering van het cultuurbeleid, op voorwaarde dat zij de principes en de regels van democratie aanvaarden en naleven"*. Het Karel Cuyperscentrum onderging eerst een naamwisseling tot Centrum voor Vrijzinnig Humanistisch Erfgoed (CVHE) en ging in 2012 een samenwerkingsverband aan met het archief van de Vrije Universiteit Brussel, wat leidde tot de cluster Centrum voor Academische en Vrijzinnige Archieven (CAVA) en de overbrenging van de bestanden van het Karel Cuyperscentrum van Antwerpen naar Brussel. Op 19 juni 2002 werd door het Vlaams Parlement het decreet betreffende de privaatrechtelijke culturele archiefwerking gestemd, waardoor – behalve ADVN, AMSAB, KADOC en Liberaal Archief – voortaan ook andere privaatrechtelijke archiefinstellingen officieel konden worden erkend en gesubsidieerd. Onder andere het CVHE, het Letterenhuis (het vroegere AMVC) en het AMVB mochten zich vanaf dat jaar 'erkend cultureel archief' noemen en konden bijgevolg beschikken over financiële middelen die worden verstrekt door de Vlaamse overheid.

De gevel van het Huis Delaere aan de Minderbroedersstraat 24, Antwerpen in 2004.
Foto Peter Maes. [ADVNI]

De doorstart van het ADVN

In afwachting dat het betreffende decreet door de Vlaamse Raad zou worden gestermd en in werking zou treden, werden vanuit het ADVN ondertussen demarches ondernomen om de beloofde financiering door het ministerie van Cultuur effectief uitbetaald te krijgen. In de rand van een brief van Poma aan Coppieters van 7 mei 1985 daaromtrent noteerde Verdoodt dat die dag *“de regeling voor de toekenning van 700.000 aan het ADVN is doorgegeven”* en dat de betaling binnen *“7 à 8 weken”* zou volgen. Op 12 juni kon hij aan de raad van beheer mededelen dat zowel voor 1984 als voor 1985 700.000 frank subsidie zou worden uitbetaald. Blijkens een nota van Verdoodt van 10 september 1985 was dat op die datum echter nog altijd niet gebeurd. Om de werking effectief te kunnen opstarten, werd in het najaar van 1985 door het ADVN een lening aangegaan, die werd gewaarborgd door een overbruggingskrediet ten bedrage van 1.500.000 frank (de beloofde twee maal 700.000 frank voor 1984 en 1985 ‘naar boven afgerond’), dat werd ter beschikking gesteld door het Vlaams ministerie van Cultuur.

Nadat de behuizing in de Minderbroederstraat op 28 september 1985 effectief in gebruik was genomen, traden op 15 oktober en 1 november 1985 respectievelijk de latere directeur Koen De Scheemaeker en initiator Reinoud D’Haese in dienst als eerste medewerkers van het ADVN. Tijdens de raad van beheer van 27 december 1985 concludeerde Frans-Jos Verdoodt dat *“het ADVN nu gestructureerd raakt”*. Vanaf 1986 kon de instelling genieten van een reguliere jaarlijkse subsidie op basis van het decreet van 27 juni 1985.

Uit het jaarverslag van het ADVN over 1985 blijkt onder meer dat sinds de oprichting begin 1984 meer dan 40 schenkingen waren verworven, dat in samenwerking met de Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen (FVV) een project was opgezet over de bestraffing van vrouwen die tijdens de Tweede Wereldoorlog waren betrokken geweest bij de collaboratie en dat een overeenkomst was gesloten met het IJzerbedevaartcomité *“met het oog op het inventariseren, conserveren en ontsluiten van het archief van die organisatie”*. Op 29 november 1985 vormde de overdracht

9 Onder de titel *De integratie van de resten der Christene Volkspartij in het Vlaams-nationalisme na WO I* publiceerde D'Haese daarin een synthese van zijn eerder in deze bijdrage genoemde licentiaatsverhandeling (blz. 28-78). Zowel het ADVN als het DAVS stelden zich in *Daens in brons* kort voor (pp. 8-10 en pp. 11-12).

van een bronzen borstbeeld van priester Adolf Daens (1839-1907) door het ADVN aan de Stad Aalst de aanleiding tot de eerste publicatie van de nieuwbakken instelling, het boekje *Daens in brons* van de hand van Reinoud D'Haese, dat werd uitgegeven met de steun van de Nationale Loterij en dat opende met een inleiding door Frans-Jos Verdoodt.⁹ In het aanvangsjaar was het ADVN bovendien begonnen met de opstart van een mondelinge geschiedenis-project in samenwerking met de pas aan de Gentse universiteit afgestudeerde historicus Bruno De Wever. De vijf functies verzamelen, bewaren, onderzoeken, presenteren en participatie zaten al vanaf het prille begin in het DNA van het ADVN.

Ondertussen werd de positie van Coppieters als voorzitter van het ADVN door bepaalde Vlaams-nationalisten ter discussie gesteld, zowel binnenskamers als publiekelijk, net zoals zij hem voordien als politicus hadden bestreden vanwege zijn progressieve positionering. Een televisiedebat op 22 november 1985, waarin hij zich – in het kader van de uitzendingen daarover van journalist Maurice De Wilde (1923-1998) – kritisch uitliet over de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog, betekende de genadeslag. Op 31 maart 1986 diende Coppieters zijn ontslag in en werd hij als ADVN-voorzitter vervangen door de voormalige minister van Buitenlandse Handel en pas als VU-politicus teruggetreden Hector De Bruyne (1917-1995), die tijdens de oorlogsperiode redacteur buitenland was geweest van de collaborerende partijkrant van het VNV *Volk en Staat*. De Bruyne was een generatiegenoot van Coppieters, maar iemand met – afgezien van hun gemeenschappelijke Vlaams-nationalistische overtuiging – een sterk verschillend profiel en mens- en maatschappijbeeld, dat dichter aanleunde bij de meerderheid van de toenmalige achterban van het ADVN. Ondanks deze wat haperende start kon vanaf begin 1986 – drie jaar na de eerste aanzetten daartoe – volop worden gewerkt aan de uitbouw van het ADVN.

Een slotbeschouwing

De oprichting van de vier vanuit een ideologische context opgestarte archief- en documentatiecentra voltrok zich tegen de achtergrond van het cultuurbeleid dat vanaf de grondwetsherziening van 1970 via de opeenvolgende staatshervormingen werd uitgebouwd en geïntensiveerd door de zich verzelfstandigende Vlaamse Gemeenschap.

Tegelijk vormde deze ontwikkeling de emanatie van de in Vlaanderen sinds decennia diepgaand verankerde en in de jaren 1980 sterk geïnstitutionaliseerde verzuiling, waarbij de grote politiek-filosofische stromingen voor nagenoeg alle domeinen van het maatschappelijk leven beschikten over al dan niet door de overheid gesubsidieerde eigen organisaties of instituten. Bovendien zorgde het Cultuurpact, dat in 1974 op Belgisch niveau tot stand was gekomen, voor een wettelijke implementering van de ideologische proportionaliteit in de organisatie en het beheer van het geïnstitutionaliseerde sociaal-culturele leven en meer in het algemeen van de bescherming van ideologische minderheden in het publieke leven. Het eerder genoemde decreet van 27 juni 1985 weerspiegelde – conform dat akkoord – de toenmalige, met overheidsgeld gefinancierde maatschappelijke pluriformiteit, waarbij de kwantitatief belangrijkste politieke families in Vlaanderen – de christendemocraten, de socialisten, de liberalen en de Vlaams-nationalisten – elk wat men vandaag een erfgoedcentrum noemt, konden uitbouwen.

De oprichting van het ADVN werd door de zusterinstellingen beschouwd als een win-win-situatie, aangezien een instelling die zich institutioneel om het erfgoed van de Vlaamse beweging in het algemeen en het Vlaams-nationalisme in het bijzonder zou bekommeren, het politiek-maatschappelijk draagvlak voor alle partners zou vergroten en met name de kansen op een globale officiële erkenning en financiering. ADVN, AMSAB, KADOC en Liberaal Archief waren objectieve bondgenoten bij de totstandkoming van het Vlaams decreet inzake de privaatrechtelijke archief- en documentatiecentra van 27 juni 1985, dat vier decennia later kan worden beschouwd als een historische mijlpaal voor de geschiedschrijving en de erfgoedwerking in Vlaanderen. In 1995

kreeg het navolging in de Franstalige cultuurgemeenschap. Terzelfdertijd kan worden vastgesteld dat het ADVN, dat in 2024 zijn 40ste verjaardag vierde, in dat voortdurend in transitie verkerende werkveld ondertussen een eigen plek heeft verworven en een vaste waarde is geworden met een eigen profiel, dat op zijn beurt voortdurend in beweging is.

De Gentse emeritus hoogleraar geschiedenis Bruno De Wever schreef al in 2003 dat *“het ADVN zich de laatste jaren nadrukkelijk als een kenniscentrum voor de Vlaamse beweging in een ruimere betekenis dan alleen de nationalistische vleugel ervan profileert”*.¹⁰ Die verbreding van het collectie- en onderzoeksperspectief is inmiddels een continu en dagelijks proces geworden. Maar de wortels van het ADVN, oorspronkelijk en nog officieel het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams nationalisme, gaan – in een heel ander tijdsgewricht dan het huidige – terug tot de nationalistische vleugel van de Vlaamse beweging. Hopelijk heeft deze tekst daaromtrent meer duidelijkheid en inzicht verschaft.

¹⁰ Br. De Wever, *De geschiedschrijving over de Vlaamse beweging*, in Br. De Wever & G. Deneckere (red.), *Geschiedenis maken. Liber amicorum Herman Balthazar*, Gent, 2003, pp. 129-145 (citaat p. 130).

Archiefbronnen

Tenzij expliciet anders vermeld, zijn alle citaten afkomstig uit documenten die worden bewaard in twee niet ontsloten collecties in het ADVN | archief voor nationale bewegingen (Antwerpen): enerzijds het bedrijfsarchief van deze instelling (ADV, AC 141) en anderzijds het archief van voormalig directeur en oud-voorzitter Frans-Jos Verdoodt (ADV, AC 100). Voor beide archieven werd toestemming tot raadpleging bekomen voor de realisatie van deze brochure. Ook de feitelijke informatie over de voorbereiding, de oprichting en de opstart van het ADVN werd in belangrijke mate ontleend aan deze beide archieven.

Literatuurlijst

Reinoud D'Haese, Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme, in: *Wetenschappelijke tijdingen op het gebied van de geschiedenis van de Vlaamse beweging*, jg. 45, 1986, nr. 3, pp. 185-190; Bart Van der Straeten, Twintig jaar Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme, in: *Ons Erfdeel*, 2004, pp. 632-634; *Een huis voor het ADVN (1984-2004)*, Antwerpen, 2004; Ludo Simons, Geleerd om op eigen benen te staan, in: *ADV-Mededelingen*, nr. 11, 2004, pp. 4-6; Koen De Scheemaeker, 20 jaar ADVN, in: *Brood & Rozen*, 2004, nr. 3, pp. 97-101; Frans-Jos Verdoodt, Wijlen Hugo Schiltz en het ADVN. Een stichtende herinnering, in: *Link. Tijdschrift voor links-liberalisme*, februari 2007, pp. 31-38; Gwennie Debergh, *Lof van het stof. Een geschiedenis van het AMVC - Letterenhuis*, 2008; ADVN 25. *Extranummer ADVN-Mededelingen*, 2009; Frans-Jos Verdoodt, *Herinneringen aan een voorzitter van het ADVN*, in: Frans-Jos Verdoodt, i.s.m. Petra Gunst & Frank Seberechts (red.), *Het jaar van de klapproos. Denkend aan Maurits Coppieters*, Antwerpen, 2009, pp. 193-202; *Aan de lezer* (publicatie op 75 genummerde exemplaren naar aanleiding van de 75ste verjaardag van Frans-Jos Verdoodt en zijn afscheid als voorzitter van het ADVN), Antwerpen, 2014; Yvo J.D. Peeters, De beginjaren van het AMVB in context, in: *Arduin*, jg. 11, 2017, nr. 21, pp. 5-11; Koen Aerts, *Kinderen van de collaboratie. Hoe we worstelen met de bestraffing van de collaboratie*, 2018; Ludo Simons, Een standaardwerk in perspectief. De Encyclopedie van de Vlaamse beweging na 50 jaar. In

memoriam Reginald De Schryver (1932-2012) en Gaston Durnez (1928-2019), in: *WT. Tijdschrift over de geschiedenis van de Vlaamse beweging*, jg. 79, 2020, nr. 2, pp. 141-169; ADVN-Mededelingen, nr. 82, 2023 (themanummer over de digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*); Frans-Jos Verdoodt, Lode Wils: een herinnering in drie contexten en drie stappen, in: *WT. Tijdschrift over de geschiedenis van de Vlaamse beweging*, jg. 83, 2024, nr. 1, pp. 61-69; Nico Van Campenhout, Het Museum van de Vlaamse Sociale Strijd (1980-2018), in: *WT. Tijdschrift over de geschiedenis van de Vlaamse beweging*, jg. 84, 2025, nr. 1, pp. 69-78; Tom Cobbaert, *Archieven en collecties van de Vlaamse beweging*, in: digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* (2023); Nico Van Campenhout, *ADVN*, in: digitale *Encyclopedie van de Vlaamse beweging* (2025).

Afkortingen

ADOL:	Archief-, Documentatie- en Onderzoekscentrum voor het Liberalisme
ADVN:	Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme
AMSAB:	Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging
AMVB:	Archief en Museum voor het Vlaams Leven in Brussel
AMVC:	Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven
CAVA:	Centrum voor Academische en Vrijzinnige Archieven
CVHE:	Centrum voor Vrijzinnig en Humanistisch Erfgoed
DAVS:	Daensmuseum en Archief van de Vlaamse Sociale Strijd
KADOC:	Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum
VLAM:	Vlaams-nationaal Archief en Museum
VNAD:	Vlaams-Nationaal Archief- en Documentatiecentrum
VSAD:	Vrijzinnig Studie-, Archief- en Documentatiecentrum

Over de auteur

Nico Van Campenhout (°1957), licentiaat geschiedenis van de KU Leuven, is vrijwillig medewerker bij het ADVN en historisch publicist.